

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Klara Larsson

Gratis är gott, men är det rätt?

En komparativ studie av straffreduktion vid flerfaldig brottslighet i svensk och dansk rätt

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2021

Summary

Both politicians and private individuals have, in recent years, discussed the Swedish criminal system regarding penalty reduction in relation to multiple crimes. The system being too generous by giving the perpetrator high discounts is a recurring argument. After being criticized for several years, the Swedish government has appointed an investigator to review the Swedish legislation. This, along with the large media attention that repeat offenders get, aroused my interest in the subject.

This thesis analyses penalty reduction in relation to multiple crimes in Sweden and Denmark. An investigation, similar to the one mentioned above, often contains a comparison with other countries to get additional perspective. Consequently, there is an interest and need for comparable studies. The issues addressed in this analysis include what the legislation looks like in both countries, and why the system works the way it does. The aim of the study is to contribute to the societal debate within the subject, and to discuss both legal and criminal policy aspects. Initially, the idea was to keep this thesis only legal but given the close relationship between law and politics, certain elements of criminal policy were found relevant to discuss.

With support from different theories, principles and a brief historical background of the Nordic legislative cooperation, the legislation of each country is analysed. The essay concludes that there are many similarities between the Swedish and Danish system, however, the differences are few. The similarities can be explained by the legal culture that Sweden and Denmark have shared for a long time. Despite the seldom occurrence of the differences, these are noticeable in practice, especially when it comes to crimes that are penalized with fines. This thesis shows that the dissimilarities are often explained by law as a human construction. The abovementioned analysis helps answering the research questions of this thesis, and thus to fulfil its aim.

Sammanfattning

De senaste åren har diskussioner gällande straffreduktion i förhållande till flerfaldig brottslighet förts både av politiker och privatpersoner. Att systemet med mängdrabatter är alltför fördelaktigt är ett återkommande argument. Kritiken ledde till att en utredning tillsattes för att se över strafflagstiftningen. Det, tillsammans med den mediala uppmärksamhet som bland annat den så kallade Nytorgsmannen fått under 2021, väckte mitt intresse för ämnet.

Uppsatsen behandlar straffreduktion vid flerbrottslighet i Sverige och Danmark. En sådan utredning som tillsatts från regeringens håll, innehåller ofta en jämförelse med andra länder för att sätta de svenska reglerna i perspektiv. Därmed finns intresse och behov av en komparativ undersökning. Frågorna som behandlas är bland annat vilka likheter och skillnader som finns mellan det svenska och danska systemet samt varför de förekommer. Det hela utmynnas i uppsatsens syfte; att bidra till samhällsdebatten och ge en juridisk, inte enbart kriminalpolitisk, aspekt av ämnet. Inledningsvis var tanken att hålla uppsatsen helt juridisk, men med tanke på det nära sambandet med politiken, fanns det även relevans för vissa inslag av kriminalpolitiska aspekter.

Med hjälp av olika teorier, principer samt en kort historisk tillbakablick till det samnordiska lagstiftningssamarbetet analyseras respektive lands lagstiftning. Det konstateras i uppsatsen att likheterna mellan de relevanta svenska och danska lagreglerna är många medan skillnaderna är få. Likheterna kan förklaras av den rättskultur som Sverige och Danmark sedan länge delar. De få skillnader som uppstår i praktiken kan förklaras av juridiken som mänsklig konstruktion och uppkommer framförallt i samband med brott på bötesnivå. Genom uppsatsens analys, som presenterats ovan, har frågeställningarna besvarats och därmed syftet uppnåtts.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Dir.	Direktiv
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 1
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Riksåklagaren
RättsPM	Rättspromemior
StrL	Straffeloven
SvJT	Svensk Juristtidning
U	Underrettsdom eller Ugeskrift for Retsvæsen
V	Vestre Landrets dom

Innehåll

SUMMARY

SAMMANFATTNING

FÖRKORTNINGAR

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte och frågeställningar	1
1.2	Metod och material	2
1.3	Disposition och avgränsningar	3
2	STRAFFTEORIER OCH PRINCIPER	4
2.1	Proportionalitet	4
2.2	Allmänprevention	5
2.3	Individualprevention	6
2.4	Humanitet	8
3	STRAFFREDUKTION VID FLERFALDIG BROTTSLIGHET	10
3.1	Allmänna principer	10
3.2	Straffteorier	11
4	NORDISK RÄTTSKULTUR	13
4.1	Det nordiska samarbetet	13
5	SVERIGE	15
5.1	Gällande rätt	15
5.1.1	Teorier bakom gällande rätt	17
6	DANMARK	19
6.1	Gällande rätt	19
6.1.1	Teorier bakom gällande rätt	20

7 ANALYS	22
7.1 Likheter och skillnader – en komparativ jämförelse	22
7.2 Slutsats och avslutande kommentar	25
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27

1 Inledning

Under våren och sommaren 2021 kunde den svenska befolkningen läsa om den så kallade Nytorgsmannen i tidningarna. Han beskrevs i media som en av Sveriges värsta våldtäktsmän någonsin. När tingsrättens dom föll i början av november 2021 var det flera som höjde på ögonbrynen – hur kunde han dömas för sju våldtäkter, åtta sexuella övergrepp samt ett 20-tal andra brott och endast få 5 års fängelse?¹

De senaste åren har ämnet diskuterats flitigt både på sociala medier och i riksdagen. Riksdagen uppmanade regeringen i ett tillkännagivande från 2019 att föreslå en skärpt straffmätning vid flerfaldig brottslighet. Under ett regeringssammanträde den 22 juli 2021 togs beslutet att tillsätta en särskild utredare som ska överväga och föreslå ändringar av strafflagstiftningen som ger uttryck för en skärpt syn på flerfaldig brottslighet. Utredningen ska redovisas senast den 20 januari 2023.²

Uppsatsen och dess innehåll har inspirerats av den tidigare nämnda mediala uppståndelsen, samt det politiska intresset i samhället. Hur straffsystemet fungerar mycket bättre i våra grannländer lyfts inte sällan fram som argument när nya reformer på straffrättens område utreds. Därmed finns det ett klart intresse och behov av en komparativ undersökning även vad gäller straffbestämning vid flerfaldig brottslighet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen behandlar frågor som rör straffreduktion i förhållande till flerfaldig brottslighet, den så kallade mängdrabatten. Syftet med uppsatsen är att bidra till samhällsdebatten och ge en juridisk, inte enbart kriminalpolitisk, aspekt av ämnet.

¹ Södertörns tingsrätt, dom 2021-11-04 i mål B 7816–20.

² Dir. 2021:56 s. 1.

För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar besvaras:

- Hur fungerar påföljdsbestämningen vid flerfaldig brottslighet i Sverige respektive Danmark?
- Varför ser lagstiftningen ut som den gör?
- Vad finns det för likheter och skillnader mellan de olika systemen och varför finns de?

1.2 Metod och material

För att uppnå syftet med uppsatsen används klassisk rättsdogmatisk metod och komparativ metod. Rättsdogmatisk metod går ut på att söka svar på frågor genom att studera lagstiftning och dess förarbeten, rättspraxis och doktrin.³ Rättsdogmatisk metod används eftersom uppsatsens syfte och frågeställningar bygger på att undersöka gällande rätt och dess bakgrund i Sverige respektive Danmark. En del av uppsatsens syfte och frågeställningar kräver en jämförelse mellan det svenska och danska rättssystemet, därmed används även komparativ metod. Den komparativa metoden innebär mer än att bara studera utländsk rätt. Den går också ut på att jämföra och försöka förstå likheter och skillnader mellan rättssystemen. Genomförandet av komparativa studier leder till fördjupad kunskap om det utländska rättssystemet men också om det inhemska. Dessutom ökar förståelsen för juridiken som ett mänskligt fenomen, genom att likheter och skillnader sätts i kulturella perspektiv.⁴

Det material som används är framförallt lagstiftning och doktrin. Litteraturen är skriven av erkända författare med mycket god juridisk kompetens och utgör relevant och erkänd doktrin. Under arbetets gång har det förvånansvärt uppdagats att det finns få böcker som behandlar påföljdsbestämningen vid flerfaldig brottslighet mer ingående, det gäller både Sverige och Danmark. Den danska lagstiftningen är i flera relevanta delar mycket gammal och dess förarbeten finns inte digitalt, vilket gör att de inte kunnat studeras. Vid sidan

³ Kleineman s. 21.

⁴ Valguarnera s. 141–142.

av lagstiftning används också lagkommentarer och för svenskt vidkommande, ett kommittédirektiv för att beskriva rättsläget. Praxis används i limiterad utsträckning och endast för att exemplifiera hur lagstiftning utvecklas genom praktisk tillämpning i domstolarna.

1.3 Disposition och avgränsningar

I kapitel två redogörs för olika straffteorier och principer som är intressanta för arbetet. De är internationella varför det bortses från den svenska uppdelningen mellan straff och andra påföljder. Begreppet ”straff” innefattar således även andra påföljder för brott, termerna straff och påföljd används synonymt. Principer som styr straffmätningen vid flerfaldig brottslighet behandlas vidare i kapitel tre. Där berörs också kort de olika straffteoriernas inställning till straffmätning vid flerfaldig brottslighet. Det fjärde kapitlet behandlar kort nordisk rättskultur. I kapitel fem och sex presenteras gällande rätt i Sverige respektive Danmark. Därefter följer analys och slutsats där de inledande frågeställningarna besvaras.

Med tanke på uppsatsens begränsande omfattning har en mer omfattande jämförelse med flera olika länder inte gjorts. Istället har fokus legat på en mer ingående jämförelse av Sverige och Danmark. Varför Danmark har valts är på grund av att Sverige och Danmark ofta jämförs, antingen av varandra eller andra, inte minst på straffrättens område. Danskt material i form av lagtext, praxis och doktrin är också förhållandevis lättillgängligt vilket har bidragit till val av land.

Fokus i arbetet ligger på flerfaldig brottslighet. Det ska inte blandas ihop med återfall i brottslighet. Återfall är när en person som dömts till ett straff begår ett nytt brott och sedan döms igen. Med tanke på tid och utrymme har återfall i brottslighet inte behandlats.

2 Straffteorier och principer

I det fall någon har förövat ett brott ådöms straff. I tusentals år har frågorna varför man straffar och vad syftet med bestraffning är diskuterats flitigt. Nedan redogörs för de fyra grundläggande teorierna, eller ideologierna som de också kallas, som dominerat diskussionen. Det görs sedan länge en uppdelning mellan absoluta och relativa straffideologier. Skillnaden ligger i huruvida straff används för ett visst uttryckt syfte eller inte.⁵ Distinktionen kan dock i många fall vara mer förvirrande än klargörande, därför kommer den inte behandlas närmare.

2.1 Proportionalitet

Proportionalitetstanken går ut på att den som har gjort sig skyldig till ett brott ska få ett straff som står i proportion till gärningens allvar. Ett centralt begrepp är rättvisa. Den straffrättsliga reaktionen som följer på ett begånget brott ska vara rättvist. I sammanhanget innebär det att reaktionen ska överensstämma med den norm som lagstiftaren bestämt (formell rättvisa) samt att normen ska kunna motiveras på ett rationellt sätt (materiell rättvisa). Rättviseargument förekommer både vid fastställandet av straffskala (kriminaliseringsnivån) och vid fastställandet av ett konkret straff (domsnivån). Det innebär att en bedömning måste ske gällande hur klandervärda olika gärningar är. Straff ska alltså tilldelas efter förtjänst.⁶ Bestraffning sker eftersom ett brott har begåtts och har en återblickande karaktär. Proportionell bestraffning är lyckad om den är rättvis och kräver ingen preventionstanke.⁷

Det är inte alltid helt självklart vilket straff som ska följa på ett brott. Först och främst görs en bedömning gällande vikten hos de värden och intressen som kränks eller hotas genom brottet. I dagens straffrätt är skuldprincipen

⁵ Jareborg, Zila s. 65.

⁶ Borgeke, Heidenborg s. 38; Jareborg, Zila s. 68.

⁷ Jareborg, Zila s. 74.

central vilket betyder att den som inte kan klandras för sin gärning inte kan straffas. Därmed får kriminalisering av brott en viss symbolfunktion på så vis att kriminaliserade gärningar är förkastliga och de som begår brott är klandervärda. Förkastlighet och klandervärdhet måste graderas för att straff efter förtjänst ska kunna fastställas. Gradering sker på kriminaliseringsnivå genom att en otillåten gärningstyp tilldelas en straffskala. I det skedet eftersträvas proportionalitet mellan gärningens bestraffningsvärde och dess straffsats. Viktigt är också ekvivalens, vilket betyder att likartade straffskalor ska bestämmas för gärningstyper med samma bestraffningsvärde. På domsnivå förs samma typ av argument där graden av gärningens förkastlighet och gärningspersonens skuld är avgörande. Proportionalitet mellan brott och straff samt ekvivalens i straff för brott med samma bestraffningsvärde eftersträvas. Tanken om proportionalitet har i huvudsak betydelse för hur bestraffning bör ske, inte varför.⁸

2.2 Allmänprevention

Utgångspunkten i allmänprevention, eller generalprevention som det också kallas, är att straffsystemet och utkrävandet av straff i det enskilda fallet, ska avhålla andra från att begå brott. Det finns dock skilda synsätt på hur man föreställer sig att det ska ske. Vissa fokuserar på den avskräckningseffekt som lagen har genom att föreskriva straff för vissa gärningar. Avskräckningseffekten är beroende både av hur straffen är utformade samt hur de verkställs (omedelbar avskräckning), men också att det finns en upptäcktsrisk att räkna med, det vill säga att straff någorlunda regelmässigt följer på ett brott (medelbar avskräckning). Andra menar att straff har en moralbildande eller moralförstärkande funktion och att det i sin tur förhindrar brottslighet. Strafflagstiftningen och utdömandet av straff visar på den specifika gärningens förkastlighet och därmed påverkas normbildningen hos människor.⁹

⁸ Jareborg, Zila s. 69.

⁹ Borgeke, Heidenborg s. 33; Jareborg, Zila s. 76.

Historiskt sett har omedelbar avskräckning, till exempel genom offentligt verkställda grymma straff, haft stor betydelse. Idag är det främst medelbar avskräckning som åsyftas vid allmänprevention. Hotet om att brott klaras upp och gärningspersonen straffas ska vara så stort att skälen mot att begå brott är starkare än skälen för att begå brott. Brotsprevention genom avskräckning kallas också ”negativ allmänprevention” eftersom det inte förutsätts att straff ska ha moralisk påverkan på individen. Moralbildning, som också kallas ”positiv brotsprevention”, sker genom skapandet eller underhållet av moraliska och sociala värderingar. Straffsystemet anses bidra till en socialiseringsprocess som ytterst bygger på människans önskan att ingå i en gemenskap med i grunden enhetliga värderingar.¹⁰

I sammanhanget är det viktigt att poängtera att det är en omdiskuterad fråga i vilken utsträckning straffsystemet har allmänpreventiva verkningar. Helt klart är det att själva existensen av ett straffsystem har allmänpreventiva verkningar. Däremot vad gäller olika skillnader i straffnivåer så har det sannolikt liten påverkan. Därmed bör allmänpreventiva skäl åberopas med försiktighet i diskussionen om skärpta straff.¹¹

Syftet med bestraffning är helt enkelt att påverka allmänhetens framtida handlande. Brottets svårhet och den brottsliges personliga förhållanden är irrelevant för straffbestämningen. Det gäller såvida inte de kan korreleras med allmänpreventiva behov.¹²

2.3 Individualprevention

Den individualpreventiva teorin, även kallad specialprevention, tar sikte på att avhålla den som har begått ett brott från att göra det igen. Syftet tillgodoses genom att straff som följer på brott är speciellt utformade efter gärningspersonen. Det kan ske genom individuell avskräckning,

¹⁰ Borgeke, Heidenborg s. 33; Jareborg, Zila s. 77.

¹¹ Borgeke, Heidenborg s. 33; Jareborg, Zila s. 81.

¹² Jareborg, Zila s. 83.

oskadliggörande eller inkapacitering. Förbättring, eller behandling som det handlar om idag, är också av betydelse.¹³

Bestraffning genom individuell avskräckning är främst tänkt för tillfällighetsförbrytare, sådana som troligen inte behöver förbättras. Människor fungerar olika vilket gör det svårt att på förhand veta vilka som behöver utsättas för straff och vilka som lär sig laglydnad redan efter en varning. Att skrämma folk till laglydnad kan tyckas vara en självklar metod men forskning ger inget belegg för detta. Tvärtom förefaller det ofta att desto hårdare individen straffas, desto större sannolikhet för återfall.¹⁴ I de fall individuell avskräckning inte tycks räcka finns tanken på förbättring. Metoden grundar sig i en optimistisk människosyn där lagöverträdare anses ha hamnat fel i utvecklingen, vilket kan avhjälpas genom behandling. Idag bygger behandling på vetenskaplig forskning medan det fram till förra sekelskiftet fokuserades på religiös fostran. Behandlingsteorin går ut på att återfallsrisken ska avlägsnas med hjälp av vård. Vården kan vara av medicinsk, psykiatrisk, psykologisk eller socialterapeutisk karaktär, där den senare formen fokuserar på återanpassning till samhället. Hur lång tid det tar att ”bota” en person från att begå brott styr straffets längd och omfattning, inte hur allvarligt det begångna brottet är.¹⁵

Oskadliggörande, eller inkapacitering som det snarare handlar om idag, tar sikte på de personer som behöver men inte kan förbättras. Begreppet oskadliggörande förknippas inte sällan med utrotning (dödsstraff), inlåsning resten av livet, stympning och förvisning. Inkapacitering syftar på fängelse. Mängden brottslighet som kan antas förhindras, eller flyttas in till fängelset, styr fängelsestraffets längd. Vilka som i verkligheten skulle återfalla i brott är mycket svårt att förutse. Det säkraste är att se till vilken typ av brott som har begåtts samt återfall. Förmögenhetsbrott såsom exempelvis stöld och bedrägeri är brott som har hög återfallsrisk medan våldsbrott är svårare att

¹³ Borgeke, Heidenborg s. 34; Jareborg, Zila s. 85.

¹⁴ Borgeke, Heidenborg s. 34; Jareborg, Zila s. 86.

¹⁵ Jareborg, Zila s. 88–89.

förutse. I ett strikt inkapaciteringsinriktat straffsystem kan därmed en person som ”snattat” godis för tredje gången få ett längre fängelsestraff än en förstagångsförbrytare som gjort sig skyldig till misshandel.¹⁶

Syftet med individualprevention är alltså att förebygga återfall av en person som gjort sig skyldig till brott. Åtgärder med individualpreventiv motivering anses misslyckade när den som utsätts för åtgärden återfaller i brottslighet.¹⁷

2.4 Humanitet

Att straffa en gärningsperson medför, beroende på strafftyp, obehag eller lidande. När det sker används samhällets maktmedel mot den enskilde utan att denne får något gott i utbyte. Straffet är en reaktion på det brott som den enskilde begått och är inget önskvärt. Vid sin påföljdsbestämning bör domstolarna vara återhållsamma och verkställigheten av straffen bör präglas av förståelse för den dömdes situation. Straffen i sig får inte vara omänskliga. Det är viktigt att visa respekt för den enskilde, upprätthålla principen om alla människors lika värde samt försvara den enskildes värdighet. Det hela kan sammanfattas i att en humanitetsprincip ska iakttas.¹⁸

Tanken på humanitet ställer upp krav på rimlighet och måttlighet vid bestraffning, tolerans för det mänskliga i att begå misstag samt förståelse och medkänsla för att straff innebär lidande. De strängaste straffen bör undvikas och när det inte går, göras så korta som möjligt. Behandlingstanken har bidragit till en större genomslagskraft för humanitet i straffsystemet. Det ska dock sägas att ett straffsystem som inte bygger på behandlingstanken ändå kan iakttä humanitetsprincipen, och ett system som drar behandlingstanken för långt kan bryta mot humanitetsprincipen.¹⁹

¹⁶ Jareborg, Zila s. 86–87.

¹⁷ Jareborg, Zila s. 91.

¹⁸ Borgeke, Heidenborg s. 39–40.

¹⁹ Borgeke, Heidenborg s. 40.

Humanitetsprincipen förutsätter att skuldprincipen tillåts gälla. Annars behandlas inte personen som ansvarig för sina gärningar och det lidande man tillfogas sker endast för att påverka andra. En automatisk följd av skuldprincipen är att bestraffningen av en otillåten gärning ger uttryck för klander. Den dömda ska behandlas som medmänniska vilket endast kan ske om klandret används i syfte att gärningspersonen ska kunna förstå, ta lärdom av och ta ansvar för det som hänt.²⁰

²⁰ Jareborg, Zila s. 96.

3 Straffreduktion vid flerfaldig brottslighet

När en och samma gärningsman har begått flera brott, och de prövas i samma domstolsprocess, behöver domstolen bestämma den samlade brottslighetens straffvärde. Det finns tre teoretiska möjligheter till att lösa en sådan situation, vilka presenteras och jämförs nedan. Sedan redogörs det för straffteoriernas syn på straffreduktion vid flerfaldig brottslighet.

3.1 Allmänna principer

Det finns tre allmänna principer för att avgöra straffvärdet vid flerbrottslighet. Den första kallas absorptions- eller konsumtionsprincipen och går ut på att låta det allvarligaste brottet, det vill säga det brott som bör föranleda det strängaste straffet, avse även andra brott som den misstänkte ska dömas för. Straffvärdet hos det svåraste brottet konsumerar alltså straffvärdet av de övriga. Den andra principen benämns kumulationsprincipen och fungerar som så att straffvärdet för varje enskilt brott adderas på varandra. Vid den tredje och sista principen utgör det grävsta brottets straffvärde utgångspunkten. Därtill adderas sedan en del av de andra brottens straffvärde. Man kan säga att principen, som kallas asperationsprincipen, är en kombination av begränsad kumulation och begränsad absorption.²¹

Vid en jämförelse kan man se att kumulationsprincipen är den strängaste eftersom straffmaximum för den samlade brottsligheten är lika med summan av straffmaximum för alla förövade brott. I ett sådant fall sker straffmätning för varje enskilt brott innan de till sist läggs samman. Därmed kan den skyldige dömas till flera hundra års fängelse. Absorption är, för den tilltalade, mest fördelaktig där straffmaximum för det svåraste brottet också sätter

²¹ Borgeke, Heidenborg s. 171; Jareborg, Zila s. 126.

gränsen för straffmaximum vid samlad brottslighet. Till skillnad från de andra principerna finns inget självklart straffmaximum vid tillämpning av asperationsprincipen.

3.2 Straffteorier

Straffteorierna har lite olika syn på straffvärdering och hur påföljdssystemets utformning i förhållande till flerfaldig brottslighet ska se ut. Proportionalitetsprincipen kräver att alla brott som gärningspersonen begått ska påverka straffbestämningen, vilket utesluter absorption. Det är dock inte detsamma som full kumulation utan det är tillräckligt om flerbrottsligheten på något vis återspeglas i straffets stränghet. Det bygger på tanken om att absolut proportionalitet, det vill säga att man direkt kan knyta ett visst straff till ett visst brott, inte är hållbar. Det skulle få resultatet att en person som gjort sig skyldig till flertalet stölder döms till strängare straff än den som begått våldtäkt. Det är ur proportionalitetstanke inte rättvist. Att avtjäna ett mycket långt fängelsestraff, som lätt blir följderna av kumulation, är en dehumaniseringsprocess. Därför är kumulation uteslutet ur humanitetssynpunkt. Av humanitetsskäl måste man finna att efter ett visst antal brott bör ytterligare inte påverka straffets stränghet.²²

Vad gäller den allmänpreventiva tanken krävs det att straffet för ett brott utformas på ett sätt som påverkar den allmänna laglydnaden. Vad gäller flerfaldig brottslighet får det antas att mängden brott måste återspeglas i straffets stränghet. En individualpreventiv teori finner ingen anledning att ha särskilda regler för flerfaldig brottslighet. Straff används för att förhindra återfall hos en viss individ. Vad som behövs för att uppnå syftet har ingen direkt koppling till brottslighetens omfattning.²³

Det kan därmed konstateras att kumulation och absorption är inte kan accepteras ur ett proportionalitetsperspektiv där asperationsprincipen snarare

²² Jareborg, Zila s. 71, 97.

²³ Jareborg, Zila s. 83, 91.

förespråkas. Helt klart är det att även humanitetstanken utesluter kumulation. Till skillnad från proportionalitetsprincipen kan dock både absorption och asperation accepteras ur principen om humanitet. Allt som får allmänheten att inte begå brott måste anses befogat ur allmänpreventiv synpunkt. Det är svårt att tro att stora rabatter skulle motiveras utifrån det synsättet, snarare visar det allmänheten att det blir ”billigare” att begå brott desto fler de blir. Därmed utesluter ett allmänpreventivt perspektiv absorptionsprincipen och troligen även asperationsprincipen. En historia av flerbrottslighet kan indikera en framtid av brottsligt beteende. Det är viktigt att påpeka att i fall av flerfaldig brottslighet har brotten begåtts utan att straff dömts ut däremellan. I ett individualpreventivt hänseende existerar straff för att lära individen att inte begå nya brott. Med den synen på straff som verktyg för att förändra en person, hade samma gärningsman inte begått ytterligare brott om hen blivit straffad efter första brottet. Därmed finner en individualpreventiv teori ingen anledning att finna ett generellt system för hur flerfaldig brottslighet ska hanteras och talar varken för eller emot någon av principerna.

4 Nordisk rättskultur

Det existerar hundratals olika rättssystem runt om i världen. Vissa av dem är uppenbart lika varandra. Sådant som gemensam eller liknande historia, religion och kultur bidrar till att samhället tvingas bemöta samma typ av problem som ofta hanteras på ett likartat sätt. På så sätt utvecklas närbesläktade rättssystem som sedan kan ingå i samma rättsfamilj. De nordiska länderna tillhör samma rättsfamilj. Det finns även de som argumenterar för att *Nordic Law* ska vara en egen, alldeles särskild, rättsfamilj. Det kan i alla fall konstateras att nordisk rätt tillhör den stora kontinentaleuropeiska rättsfamiljen som huvudsakligen baseras på nedskriven rätt. Den nordiska rätten utmärker sig dock på så sätt att den är mer praxisorienterad än exempelvis tysk och fransk rätt, saknar stora kodifikationer och har inte påverkats av den romerska rätten i samma utsträckning som exempelvis tysk och fransk rätt.²⁴

4.1 Det nordiska samarbetet

Det hände mycket på lagstiftningsområdet i Europa under slutet på 1700-talet och början på 1800-talet. Stora och moderna lagböcker, så kallade kodifikationer, antogs i exempelvis Frankrike och Preussen. De kan sägas vara produkter av upplysningens idéer och präglades av åskådlighet, lättillgänglighet och fullständighet. I Sverige rådde missnöje efter förlusten av Finland och 1809 sammankallades riksdagen och införde den nya regeringsformen som bland annat skulle förhindra kungligt envälde, beakta allas likhet inför lagen och införa maktindelning. Problemet var att lagen redan när den antogs var föråldrad. Det lades fram ett civillagsförslag och ett kriminallagsförslag men de avvisades av Högsta domstolen. Därefter stannade lagstiftningsarbetet upp något och ”drömmen om den stora kodifikationen” fick vänta. Det genomfördes dock partiella lagreformer på

²⁴ Bogdan s. 71–72, 76.

olika områden under 1800-talets mitt. Till slut kom det också en ny strafflag 1864.²⁵

Många rättsområden innehöll fortfarande gammal och omodern lagstiftning. Så var det även för våra skandinaviska grannländer Danmark och Norge. Istället för att land för land bearbeta sin lagstiftning insåg man på 1870-talet fördelarna med ett skandinaviskt lagstiftningssamarbete. Målet var en gemensam nordisk civillagbok men ganska snart fick man nöja sig med enskilda lagar på de mest brådskande områdena. Köplagen, som utfärdades i Sverige, Danmark, Norge och senare även på Island under tidigt 1900-tal, är den mest betydande lagen som tillkom efter de samnordiska lagstiftningsplanerna. Samarbetet har fortsatt och pågår, idag med samtliga nordiska länder, vilket har påverkat länderna till en mer likartad lagstiftning. Varje år samlas nordiska jurister i det som kallas ”de nordiska juristmötena” och diskuterar olika juridiska ämnen.²⁶

²⁵ Modéer s. 152–158.

²⁶ Modéer s. 158, 169, Korte *SvJT* 1984 s. 701.

5 Sverige

Hur straffvärdet vid flerbrottslighet ska bedömas har, som tidigare nämnts, diskuterats under lång tid. I slutet på 1980-talet, i samband med att 29 och 30 kap. brottsbalken (BrB) infördes, ändrades regleringen men är sedan dess i huvudsak oförändrad. Kritik har kommit från skilda håll där det bland annat har hävdats att regleringen leder till för stora straffreduktioner, så kallade mängdrabatter. Till följd av kritiken tillsattes en utredning som fick i uppdrag att överväga betydelsen av flerfaldig brottslighet och återfall i brott. Utredningen, vars slutbetänkande kom i oktober 2008, ansåg det problematiskt att den som gjort sig skyldig till ett stort antal brott innan lagföring hunnit ske, till slut blev straffimmun. Trots problematiken lades inget förslag på ändrad lagstiftning. Kritiken fortsatte även efter utredningen vilket gjorde att regeringen den 22 juli 2021 på nytt tillsatte en utredning.²⁷

5.1 Gällande rätt

I Sverige tillämpas en huvudregel, som bland annat kommer till uttryck i 30 kap. 3 § första stycket BrB, som innebär att det för flera brott normalt ska ådömas en gemensam påföljd. Domstolen ser till brottsligheten som helhet och utgår från den samlade brottslighetens straffvärde när straffet bestäms, det följer av 29 kap. 1 § BrB. Den straffskala som gäller för den samlade brottsligheten är det som utgör utgångspunkten vid straffvärdebedömningen. Domstolen ska beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett (eller borde ha insett) samt de avsikter gärningspersonen haft. I enlighet med 29 kap. 2 och 3 §§ BrB tas också hänsyn till försvarande eller förmildrande omständigheter.²⁸

Vid flerfaldig brottslighet används en gemensam straffskala där utgångspunkten är det högsta maximistraff som kan följa på något av brotten.

²⁷ Dir. 2021:56 s. 3-4.

²⁸ Dir. 2021:56 s. 2.

Med ett visst tillägg, minst ett och som mest fyra år, utgör det sedan skalans straffmaximum. Normalt bör man dock hålla sig inom de vanliga straffskalorna och endast utnyttja tillägget i särskilda fall.²⁹ Om fängelse ska följa på brottsligheten får straffet aldrig överstiga straffen sammanlagda med varandra eller 18 år. Skalans minimum utgörs av det svåraste brottets minimistraff. Det följer av 26 kap. 2 § BrB och ger uttryck för asperationsprincipen. Samma princip används i domstolar vid straffvärdebedömningen. I svensk rätt tillämpas modellen om enhetsstraff, vilket betyder att man inte behöver redovisa straffmätningen och påföljdsvalet för respektive brott eller hur sammanläggningen gjorts.³⁰ I domstolarna har dock utarbetats en form av schematisk regel som tillämpas vid straffvärdebedömningen. Regeln förutsätter att ett straffvärde bestäms för varje brott. Det brott med högst straffvärde bildar utgångspunkten och sedan läggs det till en kvotdel av straffvärdet av de övriga brotten.³¹ I praktiken betyder det ett lägre straff än vad som skulle bli följderna av kumulation.³² Motsvarande regler gällande böter finns i 25 kap. 5 och 6 §§ BrB. Där stadgas att böter får användas som gemensamt straff om böter kan följa på varje enskilt brott. I domstolarna tillämpas i stor utsträckning den modell som anges i Riksåklagarens föreskrifter³³ enligt vilken penningböter vid flerbrottslighet bestäms så att det svåraste brottet utgör utgångspunkt och att det sedan läggs till 50 procent av summan av böterna för de övriga brotten. Åklagarmyndigheten har också fastslagit³⁴ att samma beräkningsmodell ska gälla vid dagsböter. Det gemensamma straffet får dock inte överstiga 200 dagsböter eller 10 000 kronor i penningböter, vilket anges i 25 kap. 6 § BrB.

Den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet är tydligt lagfäst. Vad gäller hur straffvärdet ska bestämmas saknas däremot vägledning både i lagtext och förarbeten. Det har lett till att principerna utvecklats i rättspraxis³⁵.

²⁹ Prop. 1987/88:120 s.73.

³⁰ Ågren, *Brottsbalken*, kommentaren till 30 kap. 3 §.

³¹ Se t.ex. RH 2015:26.

³² Dir. 2021:56 s. 2.

³³ RÅ:s föreskrifter (1999:178), 3 §.

³⁴ RättsPM 2015:4 s. 18.

³⁵ Se t.ex. NJA 2008 s. 359 och NJA 2009 s. 485 I-III.

Tidigare utredningar har föreslagit att straffvärdebedömningen vid flerfaldig brottslighet ska utvecklas och förändras i praxis istället för lagstiftning. Det står dock klart att lagstiftarens syn på olika förhållanden bäst kommer till uttryck genom lagstiftning. Beroende på vad den nytillsatta utredningen landar i, kan eventuell lagändring komma att väntas.³⁶

5.1.1 Teorier bakom gällande rätt

Det svenska systemet bygger till stor del på tankarna om proportionalitet och humanitet. I proportionalitetshänseende måste straffvärdet påverkas av varje ytterligare brott. Det krävs dock inte kumulation utan det räcker att det återspeglas på något sätt. Straffet som utdöms bygger på förtjänst. Vad en gärningsperson förtjänar utgår från den begångna brottsligheten, det vill säga vad personen gjort. Ur humanitetssynpunkt är det dock viktigt att i viss mån också ta hänsyn till vem gärningspersonen är, se exempel i 29 kap. BrB.³⁷

Rabattsystemet motiveras såväl av proportionalitets- som humanitetsprincipen. Det skulle vara oproportionerligt om en serie brott av måttlig svårighetsgrad kunde leda till ett lika strängt straff som straffet för ett mycket allvarligt brott. För att undvika att flertalet småbrott hamnar på samma nivå som ett allvarligt, måste rabatter ges. Det är inte de tillfällena som brukar kritiseras utan istället handlar det om fall där en gärningsperson begått flertalet mycket allvarliga brott, t.ex. upprepade våldtäkter. Humanitetsprincipen kräver ett tak på hur ingripande staten kan vara på en medborgares liv. En strikt syn på humanitet hade emellertid kunnat leda till mycket korta straff, vilket ur en proportionalitetssynpunkt vore orealistiskt. I Sverige kombineras de båda principerna. Takets existens ”känns” redan omedelbart efter bedömningen av det första, mest allvarliga, brottet och därefter ges rabatter på resterande brott. På så sätt tillgodoses bättre kravet på humanitet i straffrättskipningen. Det uppfyller kravet på (relativ)

³⁶ Dir. 2021:56 s. 6.

³⁷ Jareborg, Zila s. 122.

proportionalitet genom att det under givna förutsättningar ges större utrymme att gradera brottskombinationer.³⁸

³⁸ Jareborg, Zila s. 122–123.

6 Danmark

I den danska *straffeloven* (StrL), liksom den svenska brottsbalken, finns de centrala reglerna för det straffrättsliga området. Den nuvarande *straffeloven* började gälla år 1930 men har sedan dess utvecklats i takt med samhällets förändringar. Lagen består av två delar – en allmän del där ansvar och straff regleras (kap 1-11) och en särskild del där de klassiska gärningstyperna regleras (kap 12-29). De flesta av reglerna som rör straffmätning finns i lagens tionde kapitel och har sin grund i den *straffelov* som fastslogs redan 1866.³⁹

6.1 Gällande rätt

Det danska straffrättssystemet använder ibland varierande *strafferammer* (straffskalor) för samma gärningstyp. Ett brotts *normalramme* är den skala som utgör utgångspunkten och används vid alla sedvanliga tillfällen. Några bestämmelser innehåller också en *sidestrafferamme* som antingen kan vara i förmildrande eller försvårande riktning. *Sidestrafferammer* används när lagstiftaren vill identifiera vissa särskilt straffbara eller mindre straffbara fall.⁴⁰ I Danmark, precis som i Sverige, ska ett gemensamt straff utgå vid flerfaldig brottslighet. Den 88 § StrL berör *sammenstød*, det vill säga när flera brott behandlas i samma process. Enligt bestämmelsen ska straffet som huvudregel bestämmas inom den föreskrivna *strafferamme*, eller då flera *strafferammer* kommer i beaktning, den strängaste av dem. Straffet får överstiga det grävsta brottets straffmaximum med upp till hälften, om det föreligger särskilt skärpande omständigheter. Ett maximum på 4 års fängelse höjs således till 6 år, det följer av 88 § 1 st. StrL.⁴¹

Vid flerbrottslighet tillämpas principen om *modereret kumulation* (aspirationsprincipen). Utgångspunkt tas vid normalstraffet för det grävsta

³⁹ Baumbach, Elholm s. 19–21, 478.

⁴⁰ Baumbach, Elholm s. 438–440.

⁴¹ Elholm, Jakobsen, Madsen s. 554–558 (kommentaren till 88 § StrL).

brottet, därefter läggs delar av de andra brottsens straff till. Är det inte tydligt vilket brott som har högst straffvärde, väljs ett av brotten vars normalstraff används som utgångspunkt. Det anges inte i lagen huruvida varje enskilt brott ska värderas eller inte. Vid tillämpning av 88 § StrL sker i domstolen vanligtvis ingen självständig bedömning av varje enskilt brott, utan ett samlat straffvärde bestäms. Det har dock visat sig i praxis⁴² att det vid bötesstraff tenderar att närma sig absolut kumulation, vilket kräver enskilda bedömningar av straffvärdet. Böterna för varje enskilt brott läggs samman och utgör således den samlade brottslighetens gemensamma straff. Vid sådana tillfällen får bötesbeloppet totalt sett bli högre än det som annars utgör max.⁴³ Huvudregeln vid straffmätning återfinns i 80 § StrL som säger att brottets grovhet och omständigheter kring gärningsmannen ska tas i beaktning vid straffmätningen. Vid bedömningen om straffets allvar ska hänsyn tas till den skada, fara och kränkning som är förenad med brottet samt vad gärningspersonen insett (eller borde ha insett) i det avseendet. Bestämmelsen kompletteras genom 81 och 82 §§ StrL där en icke uttömmande lista på försvårande respektive förmildrande omständigheter räknas upp.⁴⁴

Systemet för straffbestämning har fått ta emot kritik och förslag om att avskaffa lagens 88 § har vid flera tillfällen lagts fram i folketinget. Kritik riktas bland annat mot att viss brottslighet som begås är ”gratis” för gärningspersonen. Det framhävs också att undantag från principen om modereret kumulation redan görs i bötesmål.⁴⁵ Förslagen har i skrivande stund inte fått genomslag.

6.1.1 Teorier bakom gällande rätt

Stora delar av den danska straffrätten genomsyras av en ständigt närvarande proportionalitetsprincip. Det syns exempelvis vid utformandet av brottsens

⁴² Se t.ex. U 1976.107/1 och U 2012.785 V.

⁴³ Elholm, Jakobsen, Madsen s. 554–558 (kommentaren till 88 § StrL).

⁴⁴ Elholm, Jakobsen, Madsen s. 514, 518, 530 (kommentaren till 80, 81, 82 §§ StrL).

⁴⁵ Se ex. Sagsforløb 2012/1 BF 96.

strafferammer då straffen står i proportion till brottets grovhet. De brott som tillfogas strängast straff är de brott som kränker de mest skyddsvärda intressena. Brottens *strafferammer* är brett utformade, det är för att överlåta den enskilda bedömningen till domstolen. Det krävs att domstolen tar hänsyn till alla relevanta omständigheter för att proportionalitetsprincipen ska kunna säkras. Vad som också ska beaktas är gärningspersonens egenskaper, det följer bland annat av 80 § StrL, vilket ger uttryck för humanitetsprincipen.⁴⁶

Rabattsystemet och tillämpningen av principen om *modereret kumulation* har funnits i straffeloven sedan 1866. Det är möjligt att det i lagens förarbeten finns motiverat varför *modereret kumulation* ska användas. Det är däremot ingenting som kommer till uttryck varken i lagkommentarer eller doktrin. Vad som dock verkar vara en allmän synpunkt är ”at straffskylden ikke vokser proportionelt med forbrydelsernes antal, og at ’Straffens Intensitet ved Sammenlægning stiger i et større Forhold end det blot arithmetiske.’”⁴⁷ Citatet uttrycker framförallt proportionalitetsprincipen. Gärningsmannens skuld växer inte proportionerligt till antalet brott som begåtts och det är mer än dubbelt så strängt att dömas till två års fängelse än ett år. Därmed kan inte sammanslagning av alla brottens straff, det vill säga absolut kumulation, accepteras.⁴⁸ Genom att istället tillämpa *modereret kumulation* upprätthålls proportionalitetsprincipen såväl som humanitetsprincipen. Det sker till följd av att varje brott låts påverka straffmätningen samtidigt som individens egenskaper respekteras och staten hindras från att använda allt för ingripande åtgärder.

⁴⁶ Baumbach, Elholm s. 74.

⁴⁷ Cit. Baumbach, Elholm s. 478.

⁴⁸ Baumbach, Elholm s. 478.

7 Analys

Under uppsatsens gång har viss analys skett löpande i direkt anslutning till presenterade teorier, principer eller lagregler. Det har fallit sig naturligt att göra på det sättet för att jämföra principernas stränghet, förklara principerna i förhållande till teorierna samt beskriva reglernas bakgrund utifrån de teorier och principer som landets straffrätt bygger på. På det sättet har de inledande frågorna ”Hur fungerar påföljdsbestämningen vid flerfaldig brottslighet i Sverige respektive Danmark?” och ”Varför ser lagstiftningen ut som den gör?” redan besvarats. Nedan kommenteras den löpande analysen till viss del, men fokus ligger på frågan ”Vad finns det för likheter och skillnader mellan de olika systemen och varför finns de?”.

7.1 Likheter och skillnader – en komparativ jämförelse

Det kan till en början konstateras att relevant svensk och dansk lagstiftning på området till sin utformning är väldigt lik varandra. Den svenska brottsbalken och den danska *straffeloven* stadgar tydligt att ett gemensamt straff ska bestämmas vid flerfaldig brottslighet. Båda länderna utgår ifrån den samlade brottsligheten och använder sig av en gemensam straffskala vid bedömningen. Reglerna om straffvärde är i princip identiska där försvårande och förmildrande omständigheter tillsammans med brottets allvar ligger till grund för värderingen. Att lagstiftningen i Sverige och Danmark liknar varandra är inte så konstigt. Länderna är, sett till historien, väldigt lika och har behövt bemöta samma svårigheter och förändringar under samma tidsperioder. Rättssystemen tillhör samma rättsfamilj och löser uppkomna problem på likartade sätt, vilket förklarar varför båda rättssystemen genomsyras av proportionalitet och humanitet som i förlängningen resulterat i att asperationsprincipen tillämpas vid flerbrottslighet. Till följd av det nordiska samarbetet har också länderna på lagstiftningsnivå inspirerat och lärt

sig av varandra. Det faktum att Sverige och Danmark tillsammans lyckats skapa gemensamma lagar visar på att lagstiftaren i båda länderna delat, och fortsätter dela, uppfattning om hur lagar ska utformas, hur mycket som ska omfattas av en regel och i vissa fall även vilka ord som bör användas. Det förklarar varför brottsbalken och *straffeloven* till sin utformning och ordalydelse är så pass lika, trots att lagstiftningsarbetet inte omfattade straffrätten. Flera av både de danska och svenska lagreglerna grundar sig i bestämmelser som fanns redan innan det nordiska lagstiftningsarbetet inleddes på 1870-talet, vilket närmast kan förklaras med den gemensamma rättskultur som funnits i Skandinavien sedan en längre tid tillbaka. Principerna om proportionalitet och humanitet är inte något nytt påfund utan har funnits och tillämpats redan innan dagens lagar tillkom.

Det är främst på detaljnivå som reglerna kan skilja sig åt. Ett exempel är hur den gemensamma straffskalan, som ligger till grund för bedömningen, utformas. Det är klart att den gällande straffskalan, *strafferame* på danska, för det grövsta brottet ska utgöra utgångspunkten och i de flesta fall vara tillräcklig. Under särskilda omständigheter kan dock ett visst tillägg göras. I Sverige föranleder de grövsta brotten en möjlig ökning med fyra år, medan Danmark möjliggör att straffet överstiger skalan upp till hälften, vilket i vissa fall skulle kunna vara mer än fyra år. Från både svenskt och danskt håll har det funnits anledning att förlänga straffskalan vid flerbrottslighet. Det är proportionalitetstanken som kräver att en gärningsperson ska kunna straffas hårdare vid flera begångna brott. Varför Sverige valt ett system med ett tabellorienterat påslag och Danmark ett system med ”upp till hälften” motiveras av samma princip. Proportionalitetsprincipen kräver att straffskalans tillägg för grövre brott ska vara större än för mindre grova brott. Det tillgodoses i Sverige genom att det är olika stränga tillägg beroende på vilket straffvärde det grövsta brottet har. Det tillgodoses även i Danmark genom att ”upp till hälften” alltid är mer vid grövre brott än vid mindre grova sådana. Trots att reglerna i det avseendet skiljer sig åt, märks det sällan av. Möjligheten till tillägg utnyttjas endast vid särskilda skäl, så väl i Sverige som i Danmark, vilket i praktiken är väldigt sällan.

Trots att reglerna vid fängelse som påföljd i princip är likalydande och motiveras av samma principer kan de tillämpas olika. Gemensamt för Sverige och Danmark är att asperationsprincipen tillämpas men det saknas vidare bestämmelser eller hänvisning om hur den ska tillämpas av domstolen. Avsaknaden av vägledning har, som framgår under respektive lands avsnitt om gällande rätt, tvingat fram en utveckling i praxis. I Sverige har domstolen utvecklat ett system som förutsätter att straffmätning sker för varje enskilt brott, för att till det grövsta lägga till en kvotdel av straffvärdet av de övriga brotten. Domstolarna är däremot inte tvingade att redovisa vilka brott som tillmäts vilket straffvärde eller hur sammanläggningen gått till. I dansk domstol sker vanligtvis ingen självständig straffmätning för de enskilda brotten, utan ett samlat straffvärde bestäms direkt. Här finns det alltså en praktisk skillnad i tillämpningen av asperationsprincipen. Det är viktigt att komma ihåg att juridik är en mänsklig konstruktion och att avgörande beslut och övervägningar sker av individer. Det är den mänskliga faktorn som också kan förklara den praktiska skillnaden som vi kan se i domstolarna. Effektivitetsskäl talar för den danska tillämpningen och rättssäkerhetsskäl talar för den svenska. Å ena sidan tar det längre tid för domarna att värdera alla brott som begåtts, men å andra sidan blir straffet mer förutsägbart. Båda tillvägagångssätten kan antas härstamma från proportionalitetsprincipen. Genom att värdera alla brott och sedan bestämma det gemensamma straffvärdet, blir värderingen mer rättvis och proportionerlig gentemot andra processer som behandlar flerbrottslighet. Är det proportionerligt med hänsyn till de resurser som finns att värdera varje enskilt brott eller borde domstolarna effektiviseras genom att direkt göra en samlad bedömning? Det är här som utvecklingen i de båda länderna gått åt olika håll.

Hittills har analysen fokuserat på reglerna, och tillämpningen av dem, vid fängelse som påföljd. Vad gäller böter skiljer det sig desto mer länderna emellan. För svenskt vidkommande tillämpas asperationsprincipen även när flerbrottsligheten ligger på bötesnivå. Ett tillägg om 50 procent för den övriga brottsligheten tillkommer på det grövsta brottets straff. Böterna får dock inte

överstiga det tak som finns lagstadgat. I Danmark får böterna vid flerbrottslighet överstiga det tak som annars gäller. Det öppnar i sin tur upp för möjligheten till kumulation. Det är, som tidigare nämnt, även åt det hållet som den danska utvecklingen rör sig. I domstolarna tillämpades kumulationsprincipen redan på 1970-talet och blir allt vanligare. Varför det skiljer sig åt mellan fängelse som straff och böter får närmast förklaras med att skälen för asperationsprincipen inte gäller i samma utsträckning i bötesmål. Som framhävs av den löpande analysen tillämpas asperationsprincipen vid flerbrottslighet eftersom gärningsmannens skuld inte växer proportionerligt till antalet brott som begåtts och för att det är mer än dubbelt så strängt att dömas till två års fängelse än ett år. Argumentet gäller inte i samma grad vid bötesstraff varför en enkel sammanläggning av straffen sker. De svenska lagstiftarna gör inte samma bedömning i avseendet och anser inte att det krävs ett särskilt system för bötesstraff. Därmed uppstår skillnader, om än små sådana, vid utdömningen av straffet. Kumulation förutsätter att varje enskilt brott tilldelas ett straffvärde. I det hänseendet liknar processen den svenska.

7.2 Slutsats och avslutande kommentar

Sammanfattningsvis kan det sägas att likheterna mellan den svenska och danska lagstiftningen är många och skillnaderna få. Med tanke på åldern av bestämmelserna har utvecklingen i domstolarna hunnit långt. Det är i praxis som skillnaderna märks av, framförallt vid flerbrottslighet på bötesnivå. Skillnaderna förklaras närmast med juridiken som mänsklig konstruktion där beslut tagna av privatpersoner och individers åsikter fått betydelse. Likheterna förklaras av den rättskultur som Sverige och Danmark delar sedan länge. Det nordiska lagstiftningsarbetet har bidragit och ländernas system vilar på samma teorier, principer och argument.

I både Sverige och Danmark sker det ständigt politiska diskussioner som rör straffreduktion i förhållande till flerfaldig brottslighet. Argument som lyfts är hur systemet med mängdrabatter är allt för fördelaktigt gentemot

gärningspersonen och att brott mer eller mindre begås gratis. Det har lagts fram förslag om ändringar såväl i riksdagen som i *folketinget*. För svenskt vidkommande har debatten bidragit till att det idag pågår en utredning som ska överväga och föreslå ändringar av strafflagstiftningen. Beroende på vad den nytillsatta utredningen kommer fram till, kan eventuellt en lagändring väntas. Med tanke på den nära koppling som finns mellan länderna, både på det politiska och det juridiska planet, vore det vid en svensk ändring inte otroligt om *folketinget* tar efter.

Avslutningsvis kan sägas att uppsatsens syfte uppfyllts genom att de svenska och danska rättssystemen har presenterats, analyserats och diskuterats. Likheter och skillnader har lyfts och förklarats genom användningen av teorier, principer och historia. På så sätt har jag lyckats bidra med en juridisk, och inte enbart kriminalpolitisk, aspekt av ämnet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck m.m.

Sverige

Kommittédirektiv

Dir. 2021:56 En skärpt syn på flerfaldig brottslighet.

Propositioner

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).

Övrigt material

Riksåklagarens föreskrifter (1999:178) om ordningsbot för vissa brott.

Åklagarmyndigheten, RättsPM 2015:4 Strafföreläggande.

Danmark

Forslag til folketingesbeslutning

Sagsforløb 2012/1 BF 96 om afskaffelse af strafferabatter.

Rättsfall

Sverige

Högsta domstolen

NJA 2008 s. 359.

NJA 2009 s. 485 I-III.

Övriga svenska domstolar

Göta hovrätt, RH 2015:26.

Södertörns tingsrätt, dom 2021-11-04 i mål B 7816-20.

Danmark

Højesteret

U 1976.107/1.

Övriga danska domstolar

U 2012.785 V.

Litteratur

Sverige

Bogdan, Michael (2013), *Concise Introduction to Comparative Law*, Europa Law Publishing, Groningen.

Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari (2016), *Att bestämma påföljd för brott*, 3 uppl., Wolters Kluwer Sverige AB, Stockholm.

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2020), *Straffrättens påföljdslära*, 6 uppl., Nordstedts juridik, Stockholm.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Korte, Kai (1984), 'Om nordiskt lagsamarbete', *SvJT* s. 700–714.

Modéer, Å Kjell (2010), *Historiska rättskällor i konflikt*, Santérus Förlag, Stockholm.

Valguarnera, Filippo (2018), 'Komparativ juridisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Ågren, Brottsbalk (1962:700), 30 kap. 3 §, Lexino 2020-01-01 (JUNO).

Danmark

Baumbach, Trine och Elholm, Thomas (2020) *Strafferettens almindelige del – Det strafferetlige ansvar*, Djøf Forlag, København.

Elholm, Thomas; Jakobsen, Niels Morten och Madsen, Lund Lasse (2019),
Kommenteret straffelov Almindelig del, Jurist- og Økonomforbundets
Forlag, København.